

– Vö.: A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből Bp., 1962. 274.1.) így jelölt meg: „Petőfi Sándor a miénk is”. Mint Kemény G. Gábor, az idézett kötet szerkesztője írja: „Petőfi költészetének a szomszédos irodalmakban végbemenő fokozatos befogadása és elismerése azonban már több a magyar költő megértésénél és megszeretésénél. Petőfi – mint 1848-49-ben – újra összekötő kapocs, közös elvi-művészi tartalom lett a magyar nép és a szomszédos népek életében és irodalmában.”

Ugyanez a gondolat tükröződik a Kortárs emlékszámban, melyből egyik legszébb példaként álljanak itt Nino Nikolov bolgár költő szavai: „Már kerek száz éve, hogy Petőfi Sándor otthon érezheti magát bolgár földön, – éppen száz év telt el első bolgár fordítása óta. Az ő jelenléte Bulgáriában tüneményes példa a kultúrák közti kapcsolatok történetében, – nélkülöz minden fellengzősséget, vagy megszorítást, mely általában jellemzi a külföldi szerzők fogadtatását. Túlzás nélkül mondható, hogy Petőfit a bolgár olvasók olyannyira természetesen, bensőségesen vallják magukévá, akárha bolgár volna . . .”

Neves magyar költők versei, vallomásai mellett, irodalom- és történettudósok írásai képezik a terjedelmes hazai fejezet tartalmát. A szabálytalanra formált, egyéni hangvétellű lírai vallomások, a további új összefüggéseket találó tanulmányok közül Szemlér Ferenc romániai magyar költő írását azért emelhetjük ki, mert címében hordozza – „Családom tagja: Petőfi” – mások legmélyebb érzéseit is.

Julius Dolansky jeles cseh összehasonlító irodalomtörténész Petőfi költészetének aktualitását hangsúlyozza, amikor azt tanácsolja: „Olvassuk Petőfit!” Világosan felel arra, hogyan kell egybekötni a forró hazafiságot minden nemzet s az egész emberiség forradalmi gondolatával: egy új osztály nélküli társadalomért, amely megszabadult elnyomóitól . . . Elég okunk van hát ma is Petőfihez fordulni. Hisz ő, a lelkes magyar hazafi a forradalomban „a világ új evangéliumát” látta. Lángoló versekkel lelkesítette a nép legszélesebb rétegeit. Szenvedélyesen védte a szegényeket, nekik szánta szívét. Világabszurdokról álmodott, mely új rendet hoz el az emberiségnek. Hitte, hogy eljő a nap, amikor a rabszolga nép piros zászlókat emelve megdönti a zsarnok hatalmát, s örök békét biztosít a felszabadított világnak. Lehet-e szebb s nemesebb eszményképe két testvéri nemzetnek, melyet szocialista internacionalizmus köt össze? Petőfi Sándor újraéled köztünk, s megtestesíti a halhatatlanságot. „Tadeusz Fangrat lengyel költő így fejezi be nyilatkozatát: „Szeretem Petőfi költészetét, szerzői estjeimen szavalni szoktam műveinek fordításait és külön elégtételekre szolgál, ha látom, milyen érzéseket keltenek hallgatóimban, mennyire még közelebb hozzák a testvéri Magyarországot. Mert Petőfi: Magyarország – és Magyarország: Petőfi.”

Több közép-európai irodalomban Petőfi német követítéssel vált ismertté. Ezért kaptak helyt az összeállításban költészetének német és osztrák fordítói is. Magyarországon kívül a soknemzetiségű Szovjetunióban jelentek meg legtöbbször és legnagyobb példányszámban Petőfi művei. Ezt igazolja Radó György tanulmánya. E fejezetben Leonyid Martinov ismert orosz költő esszéje mellett érdeklődésre tarthatnak számot ukrán és grúz írók vallomásai. George Sbarce román író és muzikológus – mintegy mondanóját jelképezve – magyarul válaszolt a Kortárs felkérésére: „A magyarság és az emberiség, pontosabban: a kelet-európai ember minden közös jellegzetességét megtaláljuk költészetében, messzire nyúló eszméiben. Innen aztán Petőfi kettős arca, nemzetisége és univerzalitása: egyik arca a magyarságé, másik pedig földrészünk leigázott, szenvedő és reménykedő népeie – még ha más-más észjárásba is törte őket a történelem.” Nagyon gazdag az összeállítást záró szerb-horvát fejezet is, hiszen nem kisebb írók, mint Miroslav Krleža és Ivo Andrić szólalnak meg benne.

Hálás feladat az általánosítás: Petőfi Sándor nemcsak a magyarság költője, nemcsak nemzeti irodalmunk vezéralakja. Versei, eszméi a velünk szomszédos, sorunkban nemegyszer rokon népek körében is otthonra, termékeny talajra találtak. Az „Egy gondolat bánt engemet . . .” alapeszméje, a világszabadság gondolata tizenegy nyelven visszhangzik a januári Kortárs lapjain.

E kétszáz oldalas nemzetközi tabló első sorban vallomások gyűjteménye. Így tehát a történeti Kelet-Közép-Európa minduntalan előkerülő egyik legfontosabb közös gondolata, a nemzeti, nemzeti-ségi kérdés tekintetében sem tudományos állásfoglalásokat, hanem tiszta szándékú írói megítéléseket közöl. Az egymást természetesen nem minden árnyalatban fedő – olykor egyoldalú: idillizáló vagy türelmetlenebb – vélekedésének mérvadó marxista kontrollja a folyóirat szerkesztői számára Arató Endre „Petőfi és a nemzetiségi kérdés 1848-49-ben című tanulmánya és Pándi Pál „Kisértetjárás” Magyarországon” című monográfiája, mely művek az olvasók számára is segítenek eligazodni a megközelítésben eltérő vélemények között.

Renezánszát éli napjainkban az irodalomtudományban a hatásmotívumok és a kapcsolatok kutatása. A Kortárs dícséretes kezdeményezése arról győz meg, amit eddig is sejtettünk: egy évszázad kevés volt, hogy Petőfi határainkon túli fogadtatását, hatását felmérje a tudomány, tekintve, hogy ez a folyamat még le sem zárult, sőt a konszolidált kelet-európai viszonyok között – s nem utolsósorban e jubileumot követően – újabb fordulatot vesz további felfedezésekre.

CSONGRÁDY BÉLA

VÉGH ANTAL: ERDŐHÁTON, NYÍREN

Aligha van – talán nincs is – még egy tájegységünk, amelyet annyit emlegetnénk az elmúlt években, mint éppen a Nyírséget, Szabolcsot. Okkal, mert ebben az országrészben mutatható ki legtovább a feudális Magyarország (a „3 millió koldus országa”) kövületei, ennek az országrésznek van szüksége a legdinamikusabb fejlődésre. A tudósításokat, de ezt a könyvet olvasván sem tudjuk, hogy borzongjunk, felháborodjunk vagy azonnal siessünk Szabolcsba tenni valamit. Mintha valamiféle fátum, nyomasztó köd ült volna meg ezt a tájat: a legszaporább, a legszegényebb, a legelmaradottabb. Mintha évszázadokon keresztül ki lett volna szakítva az ország vérkeringéséből, mit sem kapva a „szelíd” Pannónia kultúrájából, Borsod iparából, az A-föld boldogabb tájainak gazdagságából. Nincsenek igazi városai, falvai szegények, kicsik – a föld népe elfut vagy ingázik innen. Mintha külön ország lenne az országban, itt semmi sem úgy van, mint máshol. Szenzációi „negatív” szenzációk, „botrányosak”. A legutóbbi is éppen Végh Antal nevéhez fűződik, Penészlekhez. Mert – s emeljük ezt ki, hiszen ez éppen a változás, a változtatás egyik záloga, motorja – Kőlcseytől Váci Mihályig – ez a táj mindig megszülte a maga szellemi embereit is, akik országos, egyetemes érvénnyel hangot adtak a „szatmári adózó nép”, a szabolcsi homok panaszáinak. Ezek az értelmiségiek éppen, mert olyan mélyről, annyira a végekről jöttek, érzékenyebbek voltak a nemzeti lét, a magyarság sorskérdései iránt is. Vallásuk, gesztusuk a szatmárcsekei nemes úr óta egy kicsit mindig hereikus, magános akció volt. Nem értették, nem akarták érteni őket még véreik sem. A jobbágyzsabadító Kőlcsey vetését legázoltatták a paraszttal, Végh Antal meg éppen . . . de ne vágjunk a dolgok elébe!

Penészlekkel kezdődött a per, a „botrány”. Galambos Lajos (szintén a táj szülőltte) panasolta el egyik interjújában (Bertha Bulcsu: Meztelen a király, Szépirodalmi 1972.), hogy nem szeretik a földijeit, mert „kipofázta” a faluját. Saiátos gondolkodásmód ez, amely szerint nem a tény a szegyenletes, hanem az, ha beszélünk róla. Nem a felelőst kell elmarasztalni, de azt aki feltárja, „szelőlőzött” a tény, valóságát. Mintha bizony a hallgatás nem lenne cinkosság, a beletörődés nem lenne legenyhébben fogalmazva is hanyagság? Nehéz sorsa ez már a magyar írónak Székelyországi, Zrínyiék óta, hogy nem vonulhatnak vissza az esztétikum belterjességébe, nem monhatnak le arról, hogy a nemzet lelkiismeretei, ébresztői legyenek. A szatmári adózó népért a költőnek kellett, saját nemesi érdekei ellenére is kiállnia. Végh Antal ebből a fajtából való. Valóban szegény, hogy testvesek a gyerekek Penészleken (és máshol is), hogy szelícibálta zsupfedeles, rossz vályogházakban élnek ma is az emberek, hogy denaturált deszt isznak, hogy ártatlan és jobb sorsra érdemes gyerekeknek 3–10 Ft a napi „orájuk”, hogy használt ruhákat kell gyűjteni nekik, mert fájnak. Ebbe az elesettségbe, nyomorúságba nem szabad belenyugodni sem annak, aki szenvedni, sem annak, aki tud róla. Erre a falura, erre az országrészre oda kell figyelni és többet juttatni – ha csak átmenetileg is – az ország javaiából, míg talpra nem állnak, míg be nem hozzák a lemaradást, míg vissza nem tudják adni kamatostól a „befektetést”. Mert vissza fogják adni. Illetve máris adják, egyelőre még csak munkáskezekkel, azzal a több tízezernyi ingázóval, akik az ország más, szerencsésebb vidékeit építik.

Végh Antal végül is „megvédte”, megírhatta ezt a könyvet, a „Magyarország felfedezése” sorozat legizgalmasabb, legszenvedélyesebb kötetét. Csak az írhat így, aki a „nostra res agitur”, az „értetek haragszom” igazának tudatával nézi és éli át a táj sorsát. (Ne gondoljuk azonban, hogy a tényekből levonható tanulság csak Szabolcsra érvényes provinciális igazság! Ez a sorozat az egész országot, egész jelenünket kívánja feltérképezni, bármelyik tájról, bármilyen gazdasági vagy társadalmi kérdésről (olaj, szén, erdő, népszaporulat stb.) legyen is szó – oda kell figyelni. Nem véletlen, hogy pl. Erdei Ferenc köny-

vét másodszer is kiadták, hisz amit a városiasodásról, centralizációról, decentralizációról írt, abban elméleti értékű, továbbgondolandó igazságok vannak). Nem elemezhetjük az egész könyvet, ezért csak néhány „mazsolát” emelnénk ki. Mátészalka . . . — gyászban van, csúszna a szánkra a népdal sora. Izléstelenség lenne. Mátészalka nincs gyászban, hisz a minap lett város. Örül a városná nyilvánításnak. És bosszankodik, mert . . . a talajvízes részen osztnak telkeket, mert nincs elég lakás, mocsokos az utcák, a szállodák (a szállodákban a lavor, az ágy, a vizesveder . . .); nincs elég munkaalkalom, rossz az ivóvíze, kultúrháza, kicsi a könyvtára stb. De ezek a panaszok Nyíregyházán is. Az egész megye csupa panasz? No nem. Talált Végh Antal örvendetest, dicséretest is. Almáskertek kötik meg a sívó homokot, gyárak, házak sorai bújnak ki a földből, főiskolát kapott Nyíregyháza, gazdagodnak a falvak, talpraállnak a téeszkek. Végh Antal azonban nem dicsőimnuszta akar írni. Ezért szól az agrárallórlól Szpirodovnéval beszélgetve, a korrúpt, önző és buta tsz. elnökökről, akik kifosztva hagyják sorsukra a falvakat, a korlátolt vajai iskolaigazgatóról, aki hagyja elmenni a tantes-tület két tehetséges, nagytudású, albertletben tengődő fiatal pedagógusát — holott ott az üres lakás! —, a múzeumigazgatóról, akiről Aczél György látogatásáig megfeledezett a megye, az újfelhértói KISZ titkárról, aki anyagi feltételt szab (lakás) ahhoz, hogy vállalja funkcióját; de rendetlen, lusta kertészekről is, akik rosszul metszik meg az almafákat, a felvásárló nagyvállalatról, amely 2 Ft-ért veszi és 12-ért adja el az almát, a másíkról, amelyik állatok felvásárlásánál próbálja becsapni a tapasztalatlan tsz. elnököket, lelkiismeretlen, képzetlen hivatalnokokról, aki miatt elviesedtek, hasznavehetetlenné váltak a termőföldek, az újfelhértói iskolaigazgatóról, aki túri, hogy a gyerekek térdig mocsokban járjanak (a piszokról, közönyről, lustaságról, butaságról különösen sok szó esik) — egyszóval mindarról, ami a közelmúltban, jelenben akadályozza Szabolcsot a felemelkedésben, boldogulásban. Fel-forrósodik Végh Antal hangja, amikor a szülőföldjéről: Erdőhátról szól, a derék, dolgos és értelmes parasztookról, munkásemberekről, a kultúrát, tradíciót teremtő és azt ápoló népművelőkről, az árvíz idején helytállókról, az ország szolidaritásáról, amellyel sikerült talpraállítani a letarolt vidéket, a tudósokról, parasztookról, akik világmárkává tették a szabolcsi almát, értelmiségiekről, fiatalokról, akik hivatásuknak érzik, hogy nem futva meg a nehézségek elől tegyenek valamit a szabolcsi emberért, tájért.

Nem pesszimista Végh Antal, a könyve sem. Mi sem lehetünk azok a bajokról olvasván, hiszen ahol megvan a képesség és a szándék, hogy feltárják a helyzetet, ott meg kell találni a megoldást is. Végh Antal a maga eszközeivel, nem keresve a népszerűséget, sőt! kihíva a megbíráltak haragját, bosszúját, is elmondja, amit látott, ami fáj neki is, nekünk is. Erő kell ehhez is, hit a jóban, a jobban: Meg fog változni Szabolcs, hisz a lehetőségei adóttak, megteremthető! (Szépirodalmi Kiadó, 1972.)

HORPÁCSI SÁNDOR

Két megyei kiadványról

A hely ismeretének és megszerettetésének fontos folyamatában számos megoldási lehetőség kínálkozik. Leghathatósabb talán annak a bemutatása, hogy miként tükröződik az adott helység vagy táj az írók munkásságában, olyan emberek lelkivilágában és műveikben, akik többet és jobban látnak meg, mint a hétköznap embere, és a látottakat, az átélteket érzékletesen, szemléletesen el is tudják mondani műveikben.

A megye városaival foglalkozó művek sorában ezért üdvözölhetjük nagy öröm-

mel a múlt évnek azt a kiadványát, mely a megyében elsőnek vállalkozott arra, hogy egy adott helység (ez esetben Balassagyarmat város) múltjának és jelenének az irodalmi alkotásokban való megjelenítéseiből adjon válogatást és egyúttal új színpalattal gazdagítsa a helyi kiadványainknak már egyébként is széles skálájú együttesét. A kötet (**Szabó Károly: Balassagyarmat az irodalomban. Bgy. 1972. 126 old.**) Tinóditól, Balassitól egészen a ma is tevékenykedő költőkig, Vihar Béláig, Jobbágy Károlyig és Polgár Istvánig megszólaltatja mindazokat, akik maradandó műveikben valaha is szóltak Balassagyarmatról. Szerencsés volt a szerkesztés során az irodalom fogalmát tágabban értelmezni és a valóságban így olyan műveket is bevenni, melyek egyrészt inkább a történettudomány körébe tartoznak (mint pl. Bél Mátyás vagy Nagy Iván művei), vagy inkább a publicisztikai művek közé sorolhatók (amilyenek pl. Szobóki Ferenc vagy Szabó Zoltán írásai). Örvendetes látni azt, hogy a kis nógrádi város valamennyi formában megihletve irodalmunk legnagyobbjait is, így olvashatunk Petőfi és Arany mellett a nagy nógrádiak, Madách, Mikszáth, Komjáthy és Szabó Lőrinc nevével fémjelzett szemelvényeket. Talán csak akkor támad az olvasónak egy kis hiányérzete, ha azt látja, hogy a különböző súlyú és jelentőségű szerzők némileg aránytalanul jelentkeznek. Arany János epigrammája nagyon tünékenyen kevésnek bizonyul (még ha ismer is ilyet a hazai kiadói gyakorlat, gondoljunk csak a Miért szép? kötet két és félszavas Ungaretti-versére) — különösen, ha látjuk, hogy a „külföldre szakadt hazánkfia” nem túlzottan színvonalas írásai majd négy oldalt kaptak. Nem érhetne volna vád a szerkesztőt, ha az igazán nagyoktól több, de legalábbis teljesebb szemelvényt közölt volna, akár a kevésbé jelentősek rovására is. És ha már az írók kötetét kiterjesztette a történetírókra, szoríthatott volna egy kis helyet a múlt század nagy statisztikusainak: Vályi András és Fényes Elek műveiben frappáns összefoglalások olvashatók a városról. De ugyancsak érdemes lett volna elgondolkozni a neves nógrádi tisztviselő, Radványi Ferenc művéből vett részlet közléséről, annál is inkább, hiszen ő néhány évtizeddel Bél Mátyás előtt írta meg összefoglaló művét a megyéről. Felvetődik még az is, hogy a bevezetőben beharangozott három író köztül a szemelvényekben végül is miért csak kettővel találkozunk. Szívesen olvastunk volna többet Szabó Zoltánnak a 30-as években megjelent és ma már alig megszerezhető szociográfiai művéből, a fájdalmas realitással megírt Cifra nyomorúságból.

A nagyon szép kezdeményezés érdemét azonban mindez nem csökkenti. A változatos műfajú alkotásokat bemutató antológia, éppen változatossága, sokszínűsége révén is nagyszerűen hat az érzelmeke, formálja a város szeretetét. De

a tartalmi értékeken túl az az izléses megformálás, a közölt érdekes képanyag is messzire viheti Balassagyarmat híret és hasonló vállalkozások jó példájává válnak.

A múzeumi szervezet nemes törekvése, vagyis hogy ingyenes juttatás formájában gondoskodjék kiadványainak terjesztéséről, jut kifejezésre a másik kötet esetében. Ez a már korábban megkezdett sorozat (a Dokumentumok a Nógrád megyei forradalmi munkásmozgalom történetéhez) ezúttal a **Dokumentumok, adatok Nógrád megye felszabadulás utáni történetéhez. (1944. december — 1948. július)** címmel 500 oldalon színes, érdekes válogatást tesz közzé mindazokból a — főleg levéltári — dokumentumokból, melyek az élet megindítását, az államosításokat, az első hároméves terv eredményeit, a demokratikus pártok megalakulását, a MKP működését, a földosztást, a tömegszervezetek munkáját, vagy annak egy-egy kérdését mutatják be az olvasónak. Már több alkalommal szóltunk az eredeti dokumentumok nagy erejéről, légkörteremtő hatásáról, a kor problémáiba való beilleszkedést elősegítő jellegéről. Mindezek teljes mértékben állnak e rövid, de igen tartalmas és mozgalmas korszak minden egyes dokumentumával kapcsolatban is. Az is érthető, hogy miért kellett a korábbi célkitűzést némileg módosítva ebben a válogatásban a szorosán vett munkásmozgalmi kérdéseken túl lényegében mindenről szólni: hiszen mindaz, ami ezekben az években történt, az a hatalomra került munkásosztály szívós és céltudatos tevékenységének, harcoss igyekezetének az eredménye. Az értékes gyűjtemény kitűnő kiegészítője lesz a megyetörténet még ezután megjelenő IV. kötetének, hiszen az abban elmondott és módszeresen kidolgozott tényanyagot támasztja alá és az ott esetleg bővebben ki nem fejtett rész kérdéseket világítja meg, elősegítve még a történeti feldolgozás mondanivalójával való érzelmi azonosulást is. További kötetei hasonló gondnal elkészítve (csak néhány olyan kisebb fogatékosságot kiküszöbölve, mint pl. a dokumentumok lelőhelyeinek pontatlan jelölése, vagy a tartalomjegyzék hiánya) értékes darabjai lesznek helyismereti irodalmunknak.

SCHNEIDER MIKLÓS

Nemzetközi festészeti biennálé Kassán

Késő este érkeztem Kassára. A városn már előmlött a szombat esti hangulat. A dóm, melynek csak lábait világították meg a fények, gótikus álmát aludta a neonok fölötti sötétben.

Aznap már nem láthattam a Kelet-Szlovákiai Galéria által rendezett első nemzetközi festészeti biennálét. Legfel-

jebb a résztvevő országok – Bulgária, NDK, Lengyelország, Románia, Szovjetunió, Csehszlovákia, Magyarország – zászlait vehetem számba a galéria előtti téren. Városnéző, ismerkedő sétám alatt elgondolkodhattam a kassai kezdeményezés jelentőségéről.

A biennálé szó hallatára az embernek önkéntelenül is a velencei jut az eszébe, az európai képzőművészetnek ez a nagymúltú intézménye. Most ne is soroljuk a többi, amelyről még tudunk. Inkább a kassaiak kezdeményezését gondoljuk tovább.

A szocialista országok többsége rendszeres résztvevője a velencei biennálénak, mert amint Rózsa Gyula írta, minden hibája ellenére is, „olyan seregszemléje az európai művészetnek, ahol mindig találni valami fontosat és érdekeset, s amin kiállítóként is meg kell jelenni”. Kár lenne tehát a szocialista országok képzőművészetének kívülrekedni, viszont elgondolkoztató, hogy a krakkói grafikai biennálén kívül jelenleg nincs tekintélyes nemzetközi tárlatunk. Pedig a krakkóihoz hasonló rangos ágazati seregszemlék feltétlenül serkentően hatnának a szocialista országok mindegyikének képzőművészetére, erősítenék a szocialista képzőművészet pozícióit, biztosítanák az országaink közötti rendszeres vérkeringést.

Ezer üdözöltem a kassai biennálét. Amikor a partás jóindulatából a hivatalos nyitás előtt két órával először futottam végig a kiállítást, már láttam, hogy a minőség és ezzel együtt a rang még hiányzik. A kiosztott díjak is ezt tükrözték. Első díjat nem adtak ki. Két második díj került kiosztásra, s több művész kapott még jutalmat. Örvendetes számunkra, hogy a hazánkat képviselő Blaskó János, Kunt Ernő, Lóránt János közül Lóránt János kapta az egyik második díjat. (Itt meg kell jegyeznünk, hogy Lóránt anyaga részben korábban a békéscsabai, majd soproni retrospektív kiállításán, részben a dániai Mai magyar képzőművészet című kiállításon szerepel, s ez korlátozta beküldési lehetőségeit.)

Lóránt két képe – az Iparitanuló és a Vadorzó – kiemelkedett a meglehetően vegyes, ugyanakkor szürke mezőnyből. A kiállítás rendezői akarva-akaratlanul ugyanezt hangsúlyozták, amikor egy bejáratú ajtó és egy összekötő folyosó által lehatárolt, a többi felől elválasztott, hangsúlyos falfelületre helyezték Lóránt képeit. (Talán a Vadorzóról ejtsünk szót. A kép riadt, pontszerű, formátlan szájú figuráját a tárgynélküli formák félelmetes világával veszi körül. A jobb oldalt tömörülő gazdag, szorongást keltő formákra balról a fel-felcsapódó riadalom eszköztelen ívelt foltja felel. A kép emberalakját semmi sem óvja a művész föléhajló megértésén kívül. Eszköztelenségében megrendítő kép.)

Az ilyen tárlatokon könnyen abba a hibába esik az ember, hogy a többékevésbé ismert alkotói pályák hitelesítenek egy alacsonyabb színvonalú képet is, míg esetleg ismereteink kódosító hatása-

ként értékeket tévesztünk szem elől. Ezért igyekeztem fokozott mértékben függetleníteni magam és szűz szemmel nézni a tárlatot. Próbáltam keresni az egyes képek mögött a megharcolt utat, a hitelesítő vívódást, vagy a műsák külön adományát: a könnyedséget. Legtöbbször azonban a század festészetének kisebb-nagyobb állomásait jelölő eredmények szürke mását találtam.

A legtöbb figyelemre méltó képpel a házigazda szlovák művészek szerepeltek. A kiállító harminckét művész színvonalban és törekvéseiben is meglehetősen széles skálán mozgott. Bobota Štefan, Kormucik József, Makara Štefan, Popovic Vladimir a felsoroláson túl több szót is érdemelne.

Lóránti hitelességű és mélységű képei azonban – azt hiszem – a fiatal lengyel Falat Antoninak voltak csak. Az arcképfestő kisiparosok modorában festett ifjú párja egyszerre esküvői kép és emlékezés évtizedek távolából. A másik képen undok kisfiú, kerek kalappal, térdzoknival, hízzottan, hintalovon, egyik figura sem előbb, mint a másik; összetartozásuk szerves, a létük valóságos – a felülbírált nosztalgiát láthattuk. Falat Antoni irodalommentes, tisztán festői időalkalmazása felkészült és reményekre jogosító művészt sejtet.

A január közepéig nyitvatartó tárlatot művészetpolitikai szempontból csak üdvözölni tudjuk. Tartalma megítéléséhez talán megfelel az írók és költők minden eddiginél nagyobb száma kapcsán idézet: közmondás: ahol sok a tej, vastagabb a tejföl. A tejjel nincs probléma, de kívánjuk, hogy a mostani vékony réteg után, szélesebb körű szervezéssel dúsbabb anyag gyűljön össze évről-évre.

PÁL JÓZSEF

Réti Zoltán kiállításáról

Rézkarokat olajképeket, többségében akvarelleket állított ki Réti Zoltán a Fényes Adolf Teremben megrendezett kiállításán. Már a tárlat megnyitásán kiderült: nemcsak szűkebb pátriája, hanem a budapesti kiállítástárogatók is érdeklődéssel fogadták művészetét. Napjaink tárlat-dömpingjében ugyanis szokatlan Réti lírai hangvétele, amely a művész kettős alkotó tevékenységére – festő és muzikus egyszemélyben – vezethető vissza. Művészetében szerepet játszik a kutató következettsége és elszántsága, valamint a tanár szívóssága és szigorúsága.

Réti Zoltán több mint harminc alkotását mutatta be első fővárosi kiállításán. A tárlat anyaga változatos: Kétfodony, Ipoly-szög, Érsekivádkert, Szügy házait, az Ipoly-part fáit, a folyó környékének dolgozó embereit láthatták a látogatók. Kaszafető parasztok, krumpolit méregető asszonyok, aranyló dombhátak, gyermeket ringató erdei madonnák vittek üzenetet e tájról.

Réti egy mozdulat rögzítésében nem a pillanatkép szépsége hatja meg. A Sós-kázóban évtizedeket fog át. A földre hajló asszony időtlenné váló, klasszikus tömörséggel megrajzolt alakja mindenekelőtt egy magatartásformát tükröz: a Váci Mihály által megfogalmazott használni akart, nem tündökölni paraszti igazságát.

A krónikás makacsságával kutatja a falu emberének hétköznapjait. Alakjai megmaradnak született, nyers valójukban: a még hagyományos életformát tükrözik. Rézkarcsorozattal búcsúzik a paraszti élet kötöttségeitől: a gyermekkorban meglátott és megismert gondtól, a Kalászszedő súlyos teherként nehezedő kosaratól.

Réti Zoltán embere mellől hiányzik a gép, a technika – mint segítő erő. A művész tudomásul veszi az újat, azonban ez nem külsőségeiben, hanem belső érzelmi indítékaiban található meg képeiben.

Szemlélet kérdése Réti képeinek megközelítése: csendes és kiegyensúlyozott egyénisége nem tette őt a másoknál tüntetően mindig újat keresés és akarás mintaképvé. A zenei alkotást jellemző befelé fordulást olykor nem követte látványos kitörés: mindvégig megmaradt őszintén és egyszerűen beszélő művészek, aki egy tenyérnyi országgrész, az Ipoly-part és a nógrádi dombok hírnöke, csendben dolgozó munkása akart lenni.

Munkásságában az akvarell foglalja el a fő helyet. Réti nem kísérletező típus, ám ez nem jelenti nála a hagyományos formák ismétlődését. A topográfus szorgalmával vallatja a körülötte élő és lüktető táj vonásait. Képei szigorú szerkezetűek. A Tavasz domboldal zuhatagbősége, a Színes házak egymásba épülő szerkezete, az Öreg fa kápolnával mese-szerűen egyszerű népdalhangulata, a Tavasz vízek súlyos tompasága tartalmában jelent újat Réti művészetében. Színeit tájképeinél jellemábrázoló erővel ruházza fel, karakteresek – mint rézkarcainak vonalvilága – és festői harmóniában összehangoltak.

Réti érzelmileg gazdagon szól családjáról, munkájáról. Az Anyám szigorú és konok tisztasága, a Trió a szabadban játékos összefogottsága kiegyensúlyozott emberre vall.

Réti azonosult világával. Képei annak az embernek a művészi törekvéseit mutatják be, akiben együtt él a festő, a muzikus, a tanár és a kutató. Réti alkotásaiban remélhetőleg előbb-utóbb nagyobb szerepet kap a ma embere. Az átalakuló város – Balassagyarmat – továbbra is új vonásokkal gazdagíthatja művészetét.

MOLNÁR ZSOLT